

Åsne Seierstad
Knihkupec v Kábulu
Cappellen 2002

Forbrytelse og straff

Fra alle kanter suste steinene mot stolpen, de fleste traff. Kvinnen skrek ikke, men snart steg et rop opp fra mengden. En kraftig mann hadde funnet en særlig fin stein, stor og kantete, som han kastet med all kraft, etter å ha siktet omhyggelig på kroppen hennes. Den traff henne rett i magen, så voldsomt at ettermiddagens første blod viste seg gjennom burkhaen. Det var dette som fikk mengden til å heie. En annen stein av samme størrelse traff kvinnens skulder. Den brakte både blod og applaus.

James A. Michener
«Caravans»

I Peshawar sitter Sharifa, den avdankede hustruen, uten ro. Hun vet at Sultan skal komme en av dagene, men han bryr seg aldri om å gi nøyaktig beskjed når han reiser fra Kabul, så Sharifa venter ham hjem hver time i dagevis.

Hvert måltid blir tilberedt i tilfelle mannen dukker opp. En ekstra fet kylling, spinaten han liker så godt, den grønne, hjemmelagde chilisausen. Rene, nystrøkne klær ligger på sengen. Posten ligger sirlig i en boks.

Timene går. Kyllingen pakkes inn igjen, spinaten kan var-

mes opp og chilisausen settes inn i skapet. Sharifa feier gulvet, vasker gardenene, tørker det evinnelige støvet. Setter seg ned, sukker, gråter en skvett. Det er ikke det at hun savner ham. Men hun savner livet hun en gang hadde, som kona til en driftig bokhandler, respektert og beleven, som mor til sønnene og døtrene hans. Som den utvalgte.

Iblant hater hun ham for å ha ødelagt livet hennes, for å ha tatt fra henne barna, for å ha skjemt henne ut for all verden.

Det er atten år siden Sultan og Sharifa giftet seg, og to år siden han tok seg en kone nummer to. Sharifa lever som en skilt kvinne, men uten en skilt kvinnes frihet. Fremdeles er det Sultan som bestemmer over henne. Han har bestemt at hun skal bo i Pakistan, slik at hun kan passe huset hans der han oppbevarer de mest dyrebare bøkene sine. Her har han en datamaskin, her har han telefon, herfra kan han sende bokpakker til kunder, og her kan han motta e-post, alt som er umulig i Kabul, der verken post, telefon eller datatjenester fungerer. Hun bor her fordi det er praktisk for Sultan.

Skilsmisse var aldri noe alternativ for Sharifa. Dersom en kvinne krever skilsmisse, har hun knapt noen rettigheter. Barna følger mannen, han kan til og med nekte henne å se dem. Hun blir en skam for familien, ofte utstøtt, og alle eiendeler tilfaller mannen. Sharifa måtte ha flyttet hjem til en av brødrene sine.

Under borgerkrigen tidlig på nittitallet og noen av årene under Taliban, bodde hele familien Khan i Peshawar, i bydelen Hayatabad, der ni av ti innbyggere er afghanere. Men en etter en flyttet de tilbake til Kabul, brødrene, søstrene, Sultan, Sonya, sønnene. Først Mansur på seksten, så Aimal på tolv, og til slutt Eqbal på fjorten. Bare Sharifa og yngstedatteren Shab-

nam er igjen. De håper at Sultan skal ta dem med tilbake til Kabul, til familien og vennene. Sultan lover det stadig vekk, men det kommer alltid noe i veien. Det falleferdige huset i Peshawar, som skulle gi midlertidig ly mot kulene og granatene i Afghanistan, er blitt hennes fengsel. Hun kan ikke flytte herfra uten tillatelse fra mannen.

Det første året etter Sultans andre bryllup, bodde Sharifa sammen med ham og den nye kona. Sharifa så på Sonya som både dum og lat. Kanskje var hun ikke lat, men Sultan lot henne aldri løfte en finger. Sharifa lagde mat, serverte, vasket, redde sengene. Den første tiden kunne Sultan i dager av gangen låse døren til soverommet, der han stengte seg inne med Sonya, for bare innimellom å bestille te eller vann. Fra rommet kunne Sharifa høre hvissing og latter, iblandet lyder som skar henne i hjertet.

Hun bet sjalusien i seg og framsto som en mønsterkone. Slektningene og venninnene hennes sa til henne at hun burde vunnet førstekoneprisen. Aldri hørte man henne klage over å bli tilsidesatt, krangle med Sonya, eller fremstille henne i et dårlig lys.

Etter at de varmeste hvetebrødsdagene var over, og Sultan forlot soverommet for forretningene sine, ble de to kvinnene gående rundt hverandre. Sonya pudret seg og byttet om på de nye kjolene sine, mens Sharifa prøvde å kvitre som en elskelig hønemor. Hun tok på seg de tyngste oppgavene, og lærte Sonya etter hvert opp i hvordan hun skulle lage Sultans yndlingsretter, hvordan han likte klærne sine, hvor varmt vann han vasket seg i, og andre ting en hustru skal vite om sin mann.

Men skammen, skammen. Selv om det ikke er uvanlig at en mann tar en annen eller til og med en tredje kone, er det like-

vel ydmykende. Den tilsidesatte hustruen får uansett merkelappen at hun ikke strekker til. Særlig følte Sharifa det slik, i og med at mannen så tydelig viste at han foretrakk den yngste.

Sharifa måtte gi en forklaring på hvorfor mannen hadde tatt en ny kone. Hun måtte finne på noe slik at det ikke var hun, Sharifa, som ikke strakk til, men ytre omstendigheter som hadde danket henne ut.

Hun fortalte til alle som ville høre, at hun hadde fått en polypp i livmoren og blitt operert, og at legen hadde gitt henne beskjed om at dersom hun skulle overleve, kunne hun ikke lenger la mannen ligge med henne. Hun fortalte at det var hun selv som hadde anbefalt Sultan å finne en ny kone, og at det var hun som hadde valgt ut Sonya til ham. Han var jo mann, sa hun.

I Sharifas øyne var denne oppfunne sykdommen langt mindre skamfull enn at det var hun, moren til hans barn, som ikke lenger var bra nok. Det var nærmest på legens råd at han hadde giftet seg på nytt.

Om Sharifa virkelig ville smøre på, fortalte hun med skinnende øyne at hun elsket Sonya som sin egen søster, og Latifa, barnet hennes, som sin datter.

I motsetning til Sultan, holder mange menn med flere koner en streng balanse i konebruken, en natt hos den ene og en natt hos den andre, tiår igjennom. Konene får gjerne jevnaldrende barn som vokser opp som søsken. Mødrene passer med falkeblikk på at deres barn får nøyaktig den samme oppmerksomheten som den andres, og at de selv får like mye klær og gaver som den andre kona. Mange slike dobbeltkoner hater hverandre så intenst at de ikke engang snakker sammen. Andre innfinner seg med at å ha flere koner er mannens rett, og de kan til og med bli gode venninner. Rivalen har jo som regel